

Despre fericire și plăcere

Prof. univ. dr. Paul MAGHERU

Cititorilor ziarului Crișana, un articol posmodernist, obișnuit în zilele noastre, care se prezintă ca un fel de puzzle, de citate și judecăți preluate și prelucrate din alte cărți, fără nicio pretenție de originalitate, și care merită să fie învățate pe de rost, ca un fel de bun comun, de către toți cei care doresc să cunoască adevăratul scop al vieții și mijloacele de realizare a fericirii pe pământ. Cuvintele fericire și plăcere, aparent sinonimice, nu se suprapun pe deplin întotdeauna. Considerațiile care urmează și separațiile necesare între fericire și plăcere pot interveni ca remediu în caz de singurătate, tristețe sau depresie. Binevoitorii noștri cititori vor recunoaște aici formulări preluate direct de la mari gânditori ai lumii sau parafrazări de maxime ale înțelepciunii în viață, devenite un bun comun, de largă circulație, fără nicio pretenție de originalitate. Filozofi din toate timpurile sunt de acord că scopul vieții omenești este fericirea (în greaca veche eutichia, de la eu-bun(ă) și tichia-liniște, deci liniște bună). Radicalul îl avem și în limba română, de la slavul ticho-liniște. Au fost și filozofi care, confundând scopul cu mijloacele, au considerat scopul vieții omenești plăcerea (în gr. hedone), alții virtutea, calitățile morale (arete). În jurul acestor opinii s-au format două doctrine sau școli filozofice, epicuriană sau hedonistă și stoică.

Într-una dintre cele trei scrisori care ne-au rămas de la Epicur (341-270 î.Hr.), Despre felurile de viață, filozoful grec considera că scopul vieții omenești este plăcerea pe care ți-o dau simțurile, sufletul și spiritul. În același secol, Zenon din Kitium (322-264 î. Hr.) a întemeiat doctrina stoică (de la gr. stoaportic sculptat, locul unde se adunau stoicii pentru discuțiile lor filozofice) care condiționa fericirea de virtuțile morale.

Spuneam de la început că fericirea nu trebuie confundată întotdeauna cu plăcerea. O vorbă înțeleaptă avertizează că nu tot ceea ce place ne este și de folos. Alcoolul până la o anumită vârstă sau consumat fără măsură, narcoticele, drogurile, abuzurile sexuale, pornografia, anumite produse interzise dăunează grav sănătății și te pot neferici. Pofa trupească, plăcerea sexuală, procreația este un dar de la Dumnezeu, dar demonul posesiunii, vocea interioară mută care te îndeamnă la rău o poate submina. În această ordine de idei, castitatea nu trebuie confundată cu abstenența sexuală. Castitatea (de la lat. castitas- castitate, puritate morală, cinste, integritate, virtute), castitatea călugărească de exemplu, este voința de a nu poseda niciodată o altă persoană, ci de a o respecta. Abstenența, în schimb, este faptul de a-ți impune restricții de la mâncare, băutură, satisfacerea unor necesități fiziologice, inclusiv sexuale. Papa Francisc în predicile sau audiențele sale, foarte înțelegător față de libertățile omenești, a atras de nenumărate ori atenția să nu se confunde castitatea cu abstenența.

În aceeași scrisoare Despre felurile de viață, Epicur prescria și un fel de rețetă a fericirii din cinci pilule sau tablete, ca să le zicem așa, pe care le reproducem aproape în litera lor:

1. Sănătatea, adică lipsa suferinței din corp;
2. Seninătatea, lipsa tulburării din suflet;
3. Bunăstarea, nu bogăția, fiindcă bogăția este de multe ori mai periculoasă decât sărăcia;
4. Prietenia;
5. Cunoașterea.

După nașterea lui Hristos, la cele cinci tablete epicuriene s-au adăugat încă trei modalități neraționale, iraționale de cunoaștere și de stăpânire a lumii, ceea ce nu înseamnă că sunt aniraționale, împotriva rațiunii, ci înafara rațiunii, alături de ele: credința, nădejdea și dragostea, dragostea de Dumnezeu și dragostea de oameni. Cu aproape 100 de ani înainte de Epicur, Socrate (469-399 î. Hr.) ar fi spus discipolilor săi: „Știu că nu știu nimic”. Tot lui îi aparține și spusa că „Adevărata înțelepciune înseamnă să-ți recunoști propria ignoranță”. Unii pun tot pe seama lui Socrate expresia „Cunoaște-te pe tine însuși” (gr. Gnosi seauton sau lat. Nosce te ipsum), deși ea a fost rostită înainte de Pittacus, unul dintre cei șapte înțelepți ai lumii antice. Platon (427-347) a făcut din acest dicton principiul orientării sale în viață. Epicur, după cum am mai spus, prescria ca o condiție a fericirii omenești curiozitatea și cunoașterea. Teologii spun „Nihil nove sub sole” (Nimic nou sub soare) cu gândul la Dumnezeu, la care laicii completează „înafară de cunoaștere”, cu precizarea că laic nu înseamnă neaparat și antireligios.

În același spirit și cu suferință roditoare, genialul nostru poet național Mihai Eminescu scria pe un manuscris al laboriosului Pseudokinegetikos sau Fals tratat de vânțore de Al. Odobescu: „Suferința cea mai mare a omului este că mintea sa e limitată”. Nimic mai adevărat. Ignoranța este un dat ancestral al ființei omenești. Ignorant te naști, ignorant mori. Prost te naști, dar poți deveni deștept prin curiozitate, cultură și cunoaștere. Un om inteligent, stăpân pe sine, nu dă niciodată nefericirea deșteptului pe pe fericirea prostului. Acest adevăr ne-a determinat să concepem prezentul articol ca un remediu al nefericirilor și plăcerilor dubioase, care pot interveni în momente de singurătate, tristețe sau depresie.

Cel mai mare scriitor pe tema nefericirii care dă roade a fost, fără îndoială, F. M. Dostoievski. Ideea mântuirii sufletului prin suferință, sacrificiu, chiar și moarte străbate ca un fir roșu întreaga creație a scriiturului rus. Romanul Frații Karamazov are ca moto un verset din Evanghelia după Ioan: „Adevărat, adevărat grăiesc vouă, grăuntele de grâu, când cade pe pământ, dacă nu vamuri rămâne stingher; dar dacă va muri, aduce multă roadă” (cap. XII, 24). Literatura hedonistă, pleziristă, de voluptate sau plăcere a simțurilor a fost reprezentată mai ales de scriitorii francezi Henri Beyle, care a intrat în istoria literaturii cu numele de Stendhal, Honoré de Balzac, Gustave Flaubert, Guy de Maupassant și alții Roșu și negru de Stendhal, subintitulat Cronica anului 1830, este un roman psihologic, hedonist, senzualist inspirat din realitatea franceză din timpul Restaurației, de după abdicarea lui Napoleon, până la Revoluția burgheză din 1830. Senzualismul este preocupat de dobândirea fericirii omenești prin plăcere, prin cultivarea senzațiilor delectabile. „A trăi, scria Stendhal, înseamnă a simți că trăiești, a avea senzații puternice”. Romanul Roșu și negru este receptat și ca un elogiu adus tinereții și energiei umane, înăbușită de regimul Restaurației de după Napoleon, înlocuind sabia, curajul și culoarea roșie cu sutana neagră a supunerii și acceptarea privilegiilor societății înalte. Situația nu s-a aschimbât nici după Revoluția burgheză din 1830, când regele Ludovic Filip adresa noii clase burgheze celebra lozincă Îmbogățiți-vă! Julien Sorel, fiul unui chereștegiu aspru și încăpățânat, fiind prea sărac ca să urmeze liceul, îmbracă sutana neagră a unei școli de preoți, deși era admiratorul lui Napoleon. Fiind un tânăr harnic și inteligent, primarul orașului, domnul de Renal, îl ia ca preceptor pentru cei trei copii ai săi. Camerista Elisa se îndrăgostește de el, îi cere să se căsătorească, dar Julien o refuză. Între Julien și doamna de Renal se înfiripă un sentiment de dragoste, cu resorturi diferite, Julien ca să parvină, doamna de Renal să cunoască și să trăiască cu adevărat sentimentul de dragoste. După ce prin Elisa și o scrisoare anonimă a preotului Valenod soțul află de relația celor doi, pentru a păstra aparențele, Julien este trimis la un seminar, apoi propus marchizului de la Mole, pair al Franței, ca secretar. Fiica acestuia, Mathilde, se îndrăgostește de Julien, e sedusă și rămâne însărcinată. Pentru a se putea căsători și a-i înnobila originea socială, marchizul îi procură un brevet de husar în garda de onoare a regelui. Una dintre scrisorile de iubire ale doamnei de Renal ajunge în mâinile lui Julien, care pornește pe urmele ei. Între timp, duhovnicul casei de Renal, alimentând gelozia stăpânei sale și pentru a o proteja, îi dictează o scrisoare compromițătoare. Fără ca scrisoarea să pornească din inima ei, Julien Sorel se va răzbuna într-o biserică cu două focuri de pistol, pentru care va fi condamnat la închisoare și moarte prin decapitare. Cu o putere și dragoste supraomenească, cu gesturile calculate după un vechi precedent de familie, Mathilde sărută pe frunte capul decapitat a lui Sorel, iar doamna de Renal va muri și ea la trei zile după Julien, îmbrățișându-și copiii.

Educația sentimentală de Gustave Flaubert prezintă istoria tânărului Frédéric Moreau, sosit la Paris din provincie cu intenția de a-și desăvârși educația, dar fără a reuși să absolve facultatea, și care încearcă fără niciun rezultat să se realizeze în diferite domenii, pe plan intelectual sau în iubire, prin legături succesive cu mai multe femei. Romanul prezintă dezamăgirea unui erou cu puternice semnificații generale, vizând o întreagă generație a tinerilor de la 1848. Micul burghez Frédéric Moreau nu lipsit de imaginație și calități intelectuale, este omul tuturor slăbiciunilor, lipsit de voință și dezordonat, pasiv și amoral, la discreția împrejurărilor și tuturor celor din jur. Este indecis în dragoste, oscilând mereu între platonism și senzualitate. Un asemenea caracter este destinat să-și petreacă anii de mai târziu vegetând într-un colț de provincie, trăind din amintiri și rente, cum trăise toată viața inactivă.

Doamna Marie Arnoux, în schimb, soția unui negustor de tablouri, râvnită de Frédéric va deveni una dintre cele mai pure figuri feminine din întregul roman francez. Marie Arnoux este o burgheză de

tipul Doamnei Bovary, dar fără bogata imaginație a aceleia și infinit mai onestă. Simplă și generoasă, fără să fie naivă, inteligentă fără să fie spirituală sau elocventă, gingașă, dar nu visătoare, mamă perfectă și soție indulgentă, figura sa nu are nimic convențional românesc sau romantic. Cele mai multe personaje păcătuiesc din exces de logică sau exces de sentiment. La Marie Aronux rațiunea și sentimentul sunt într-o stare de permanent echilibru.

Un alt mijloc de a obține mult dorita fericire în viață este virtutea, însușirile morale ale omului. Idealul stoic al fericirii prin virtute, în literatura română îl găsim convingător exprimat și în nuvela lui Ioan Slavici, Moara cu noroc. Mama soacră a protagonistului Lică Sămădăul, pus pe căpătuială fără scrupule, îi dezvăluie de la început soluția strămoșească a fericirii prin modestie: „Omul să fie mulțumit cu sărăcia sa, căci, dacă-i vorba, nu bogăția, ci liniștea colibeii tale te face fericit.

Articolul nostru, care se prezintă ca un fel de puzzle, cu joc de citate și reflecțiuni despre fericire și plăcere, n-ar fi fost complet fără un florilegiu de cel puțin șapte maxime ale înțelepciunii în viață, cifră cabalistică din doctrina teozofică a vechilor evrei, și care ar dori să sugereze că eutihia, liniștea bună, fericirea se identifică cu destinul: „Singurul sens al existenței este ca viața să aibă un sens” (Mircea Eliade).

„Eu am trăit totdeauna și în orice loc ca și când mi-aș petrece cea din urmă zi dintr-o viață care n-ar mai reveni niciodată” (A. G. Petronius, Satyricon).

„Nulla dies sine linea” (Nici o zi fără o linie trasă) – maximă pusă pe seama pictorului latin Apellos, care nu lăsa să treacă o zi fără să tragă o linie pe tablourile sale, deci fără să facă nimic. Împăratul Titus, când trecea o zi fără să facă un bine exclama: Diem perdidit – Am pierdut o zi, iar Vergiliu în poemul Georgicele, dedicat muncilor agricole, scrie: Fugit irreparabile tempus (Timpul fuge fără să se mai întoarcă).

„Plăcerile sunt muritoare, virtuțile veșnice” (Cugetările celor șapte înțelepți). „Suprema fericire pe pământ e să iubești și să fii iubit” (G. Herder).

„Trăiește ca și cum ai muri mâine și învață ca și cum ai trăi veșnic” (Mahatma Gandhi).

„Adevăratele însușiri ale omului se verifică în suferințele cele mai mari” (F. M. Dostoievski). Tot pe seama lui Dostoievski se pune și revelația din Frații Karamazov: „Marea taină a existenței noastre nu constă în a trăi, ci a ști pentru ce trăiești”.